

Årsrapport 2017

Skien
kommunale
pensjonskasse

INNHold

3	Nøkkeltall
4	Pensjonskassens formål, organisasjon og ledelse
6	Samarbeidspartnere/tjenesteleverandører
6	Finansvirksomheten
9	Forsikringsvirksomheten
10	Forsikringsteknisk oppgjør
11	Resultatanalyse
12	Status og utsiktene fremover
14	Resultatregnskap 2017
16	Balanse 2017 – Eiendeler
18	Balanse 2017 – Egenkapital og forpliktelser
19	Kontantstrømanalyse 2017
20	Noter til årsregnskapet 2017
40	Aktuarerklæring
41	Revisors beretning

Nøkkeltall

Nøkkeltall (i 1000 kr)	2017	2016	2015	2014	2013
Arb.giverpremie	186 883	202 490	172 109	219 774	162 490
Medlemspremie	26 133	25 049	24 322	23 556	22 804
Finansresultat	324 621	189 987	97 690	182 459	218 304
Pensjonsytelser (netto)	96 114	92 242	85 492	82 544	75 156
Drifts/forvaltningskostnader	12 537	11 802	10 121	10 676	10 146
Egenkapital	302 009	259 610	231 006	189 414	177 600
Kursreguleringsfond	505 813	305 270	233 029	252 909	188 170
Premiereserve	2 998 978	2 838 219	2 669 821	2 507 794	2 313 829
Premiefond	56 394	31 054	37 782	68 218	54 947
Tilleggsavsetninger	155 428	155 428	120 404	96 132	86 132
Risikoutjevningfond	23 314	15 655	8 330	7 330	7 573
Administrasjonsreserve	64 147	60 822	57 332	54 203	50 503
Forholdstall	2017	2016	2015	2014	2013
Driftskostnader i % av					
• premieinntekter	5,9	5,2	5,2	5,8	5,5
• premiereserve	0,4	0,4	0,4	0,5	0,4
Avkastning	2017	2016	2015	2014	2013
Bokført avkastning	2,98	3,60	4,13	4,2	4,1
Verdijustert avkastning	8,62	5,60	3,14	6,3	8,4
Solvensmarginkapital	352 000	325 000	216 000	224 000	224 000
Solvensmarginkapital i %	278 %	273 %	255 %	202 %	222 %
Bufferkapitalutnyttelse:					
Stresstest I	80 %	86 %	98 %	109 %	109 %
Stresstest II	50 %	58 %	80 %	59 %	59 %
Medlemsbestand	2017	2016	2015	2014	2013
Alderspensionister	1379	1266	1170	1045	974
AFP og tidligpensjonister	157	148	140	123	121
Uførepensjonister	739	720	679	738	702
Ektefellepensjonister	221	205	203	190	187
Barnpensjonister	17	16	19	18	19
Sum pensjonister	2513	2355	2211	2114	2003
Aktive medlemmer	4049	3968	3918	3893	3911
Fratrådte med rettighet	1525	1425	1349	1288	1241
Fratrådte uten rettighet**	5940	5655	5290	5025	4606
Sum aktive og oppsatte	11 514	11 048	10 557	10 206	9 758
Totalt	14 027	134 03	12 768	12 320	11 761

** fratrådte uten rettighet inneholder personer med tjenestetid mindre enn 3 år.

Pensjonskassens formål, organisasjon og ledelse

Pensjonskassens formål er å yte pensjoner til medlemmer og deres etterlatte i henhold til pensjonskassens vedtekter og gjeldende Hovedtariffavtale.

Skien kommunale pensjonskasse (SKP) ble opprettet 30. mai 1938 av Skien kommune.

SKP er en selvstendig juridisk enhet med eget styre og egen regnskapsføring. Pensjonskassens styre er øverste besluttsende organ.

Alle funksjoner i pensjonskassen er skilt fra kommunens øvrige virksomhet. Pensjonskassens midler holdes atskilt fra kommunens, og pensjonskassen hefter ikke for kommunens forpliktelser.

Pensjonskassen er underlagt de samme lover og forskrifter som finans- og forsikringsbransjen. Pensjonskassen står under tilsyn av, og har konsesjon fra Finanstilsynet. Trygderetten er ankeinstans for vedtak som vedrører pensjon og samordning.

SKP's målsetting er å være den foretrukne pensjonsleverandør for ansatte i Skien kommune samt foretak tilknyttet kommunen. Det vil i praksis si å være tilgjengelig og servicert for å kunne tilby profesjonell rådgivning og god informasjon til medlemmene og samtidig sikre at medlemmenes rettigheter blir ivaretatt i forhold til gjeldende regelverk.

Pensjonskassens videre hovedfokus er å levere konkurransedyktig forvaltning av pensjonskapitalen ved å oppnå tilfredsstillende, risikojustert avkastning, og ved å opprettholde en dyktig og kostnadseffektiv administrasjon.

Pensjonskassen driver sin virksomhet i nært og godt samarbeid med Skien kommune og dens etater.

Pensjonskassens styre og administrasjon

Styret 2015–2019 består av 6 medlemmer, 3 kvinner og tre menn.

Styremedlemmene har personlige varamedlemmer. Styresammensetningen tilfredsstillende Likestillingslovens krav om fordeling mellom kjønnene.

Fire medlemmer er valgt av bystyret hvorav to er uavhengige, dvs. uten tilknytning til pensjonsordningen, og to er valgt av arbeidstakerorganisasjonene iht til HTA.

Styret er valgt for samme periode som bystyret 2015-2019. Styreleder er valgt for fire år mens nestleder er valgt for 2 år.

I valgår skal sittende styre ifølge pensjonskassens vedtekter § 3-1 være i funksjon til pensjonskassens årsregnskap er avlagt.

Styret har arbeidsgiveransvaret for de ansatte i pensjonskassens administrasjon og har i 2017 bestått av følgende personer:

Valgt av bystyret:

	Styrefunksjon	Varamedlem
Tor Ragnar Sollid, AP	Styreleder	Ingjerd Martinsen, AP
Jan Terje Olsen, H	Styremedlem	Emilie Schäffer, H
Vibeke Hein Bæra, uavhengig	Styremedlem	Per Bjørn Sandøy
Bente Østby, uavhengig	Styremedlem	Anders Aasen

Oppnevnt av arbeidstakerorganisasjonene:

Medlemmer	Styrefunksjon	Varamedlem
Kai Tore Kvålo	Nestleder	Hilde Ekeberg Fliid
Kristin Ingeberg	styremedlem	Erik Kvam
Observatører:	Styrefunksjon	Varamedlem
Einfrid Halvorsen	For pensjonistene	
Dag Sagafos	Rådmannens repr.	

Det har vært avholdt 8 styremøter. Revisor og aktuar har deltatt på 2 møter i 2017.

Pensjonskassens administrasjon har kontorer i 3.etasje i Kverndalscenteret, Kongensgate 31 i Skien. Lokalene leies av Kontorbygg. Det er ved utgang 2017 ingen endring i antall ansatte.

Administrasjonen består av fem ansatte i faste og hele stillinger:

Elisabeth Glenna, rådgiver | Torunn Martinsen, rådgiver | Steinar Hauen, rådgiver | Berit Myhra, økonomiansvarlig og nestleder | Trine Colseth Aaby, adm.dir.

Pensjonskassen har i 2017 hatt to lengre sykefravær. Det har ikke vært yrkesskader eller arbeidsrelatert sykdom. Styret oppfatter arbeidsmiljøet i pensjonskassen som godt.

Pensjonskassen forurenser ikke det ytre miljø. Forvaltningen av pensjonskassens midler følger de etiske prinsippene som gjelder for Statens pensjonsfond Utland.

Pensjonskassen har inngått samarbeidsavtale med NAV om inkluderende arbeidsliv, (IA-avtale.)

Regnskapet føres i henhold til gjeldende regler og forskrifter for pensjonskasser.

SKP er medlem av arbeidsgiverorganisasjonen KS Bedrift.

SKP er medlem av Pensjonskasseforeningen. Pensjonskasseforeningen arrangerer kurs og seminarer, avgir høringsuttalelser og har utstrakt samarbeid med ulike departement, Finanstilsynet, NHO, LO, FNH og forsikringsbransjen. Pensjonskasseforeningen er medlem av Pensjonsforum og European Federation for Retirement Provisions (EFRP).

Samarbeidspartnere/tjenesteleverandører

Atenti v/ Jørn Fjeldavlie er pensjonskassens regnskapsfører.

Revisjonsselskapet BDO AS er pensjonskassens revisor utnevnt av Bystyret. Statsautorisert revisor Espen Åsulfsen er ansvarlig revisor og utfører funksjonen sammen med revisor Thomas Svenkesen.

Aktuarielle tjenester leveres av KLP Forsikringservice AS, v/ Linda Elisabeth Johansen.

Finansrådgiver for pensjonskassen har også i 2017 vært C. Holter (Mercer).

Styret i Skien kommunale pensjonskasse besluttet i 2016/2017 å gjennomføre en anbudskonkurranse vedrørende en stor del av sine rådgivningstjenester. I første omgang ønsket pensjonskassen å innhente tilbud på finans -og investeringsrådgivning. Prosessen ble sluttført i 2017.

Fra 2018 er oppdraget med finansiell rådgivning for pensjonskassen overtatt av Grieg Investor v/ Christian S. Akselsen. Grieg Investor AS er en uavhengig investeringsrådgiver med kontorer i Oslo, Bergen og Stavanger. Selskapet ble etablert i 1998. Grieg Investor er underlagt tilsyn og kontroll av Finanstilsynet. Alle formelle konsesjoner er på plass for å kunne ivareta rådgivning rundt SKPs kapitalforvaltning

Pensjonskassen har avtale med Gabler AS om programutvikling og brukerstøtte for ajourhold av medlemsbestand og pensjonsberegning. Programmet som benyttes heter Gabler Kompas.

Pensjonskassen har i 2017 inngått avtale med Gabler om saksrevisjon på pensjonsberegning.

Engasjementet som pensjonskassens rådgivende lege ble overtatt av lege Sverre Blaasvær medio mars 2017 da Margrete Anchersen valgte å pensjonere seg.

Finansvirksomheten

SKP's portefølje ved slutten av året har totalt sett oppnådd en avkastning på 8,7 % og i forhold til den referanseindeks vi måler mot er det en meravkastning på 2,2 %.

Porteføljens størrelse ved utgang 2017 er på 4 034,1 Mill. kr.

Forskrift om pensjonsforetak (tidl. Kapitalforvaltningsforskriften) pålegger pensjonskassen å ha oversikt, helhetlig styring og god kontroll med de risikoer som oppstår ved selskapets kapitalforvaltning.

Lov om finansforetak og finanskonsern (finansforetaksloven 1.1.2016) gjør sentrale deler av lovgivningen på finansmarkedsområdet mer oversiktlig og inneholder bl.a. regler om konsesjon, organisatoriske regler, generelle virksomhetsregler, regler om sikringsordninger og soliditetssvikt og sanksjonsbestemmelser for banker, forsikringsselskaper og andre finansforetak

For pensjonskasser vil det likevel fortsatt være bestemmelser i forsikringsvirksomhetsloven som er gjeldende.

Styret i SKP har vedtatt kapitalforvaltningsstrategi og investeringsstrategi som gjennomgås hvert år. Oversikt over plasseringer og avkastningen i de forskjellige aktivaklasser fremlegges i hvert styremøte.

SKP har i 2017 benyttet Investor som rapporteringsverktøy, og kontroll av porteføljestørrelser som legges inn i rapporten har blitt fulgt ved hvert rapporteringstidspunkt.

Tabellen nedenfor viser porteføljens aktiva-allokering pr. 31.12.17 og gir en oversikt over strategi, øvre og nedre grense, samt utvikling i faktisk allokering over de siste fire kvartalene.

	Strategi	Nedre	Øvre	Markedsverdi %				Avvik strategi 4Q/2017
				1Q/2017	2Q/2017	3Q/2017	4Q/2017	
Utenlandske aksjer	25	22	28	26,1	26,4	26,3	27,1	2,1
Norske aksjer	10	7	13	9,8	9,7	10,4	10,5	0,5
Aksjer	35	32	38	35,9	36,1	36,7	37,6	2,6
Eiendom	10	8	12	7,4	7,3	7,3	7,2	-2,8
Anleggsobligasjoner				4,3	2,5	1,7	1,4	
Omløpsobligasjoner	28	25	31	23,3	24,5	24,5	24,4	
Norske obligasjoner	28	25	31	27,7	27,0	26,2	25,8	-2,2
Utenlandske obligasjoner	25	22	28	25,5	24,9	24,2	23,8	-1,2
Pengemarked	2			3,5	4,7	5,6	5,6	3,6
Total	100			100,0	100,0	100,0	100,0	

Ved den årlige gjennomgangen av investeringsstrategien i september ble det foretatt marginale endringer i strategien, dvs. rammene for bankbeholdning noe redusert og svak økning i rammene for norske obligasjoner. Det er imidlertid foretatt noe justering av rentemandatene som i hovedsak refererer seg til kredittrisiko, kreditteksponering og kredittrating.

Avkastning pr. 31.12.2017:

Pensjonskassens avkastning er beregnet av aktuar og viser verdijustert avkastning på 8,6 % og bokført avkastning på 2,98 %.

Det er ikke gjort store endringer i porteføljen i løpet av 2017 i form av nye investeringer eller salg i eksisterende portefølje. Det er kun foretatt realisering av verdier i forberedelser av årets resultat som innebar salg av KLP globale aksjer IV med reinvestering i KLP globale aksjer II. Dette medførte en kursgevinst på ca. 49 mill.kr.

Porteføljen er godt diversifisert med plasseringer i norske og utenlandske aksjer, både i fond og enkelt aksjer. Videre er porteføljen fordelt mellom norske og utenlandske renter, og eiendom.

Norsk renteportefølje er fordelt på 2 forvaltere – DnB Asset Management AS og Storebrand Asset Management AS.

Investeringer på eiendomssiden består i hovedsak av andeler i Storebrand Eiendomsfond Norge KS og noe lokal eiendom.

Utlån

Pensjonskassen gir lån til medlemmer til kjøp av bolig eller leilighet i borettslag. Pensjonskassen tilbyr første prioritets pantelån til kjøp av hus - innenfor 80 % av godkjent lånetakst.

SKP gir også lån innenfor 70 % av kjøpesum i borettslagsleiligheter mot pant i leiligheten.

Rente på lån fastsettes av styret. Det er liten etterspørsel etter lån.

Risiko

Pensjonskassens investeringer er i ulik grad eksponert for forskjellige typer risiko.

Rente- og kursrisiko er sannsynligheten for at endringer i rentenivået vil føre til redusert inntjening på grunn av redusert kurs på rentepapirer.

Kredittrisiko er risiko for endring av finansielle eiendelers verdi som følge av markedets syn på utsteders kredittverdighet. SKP har i sine avtaler med forvaltere rammer for maksimal eksponering mot enkeltutstedere.

Investeringer i utenlandsk valuta kan medføre reduserte inntekter ved at den norske kronen styrker seg mot utenlandske valutaer. Aksjeinvesteringer i utenlandsk valuta er i hovedsak valutasikret.

De ulike former for risiko som pensjonskassen er eksponert for er også beskrevet i note 11.

Her fremvises også oversikt over pensjonskassens soliditet i form av bufferkapital målt opp mot pensjonskassens potensielle tap gitt visse markedsendringer.

Pensjonskasser og livselskap har i tillegg til sitt langsiktige perspektiv også krav til årlig avkastning og må ha buffere som er tilstrekkelige til å møte kortsiktige svingninger i finansmarkedet. Bufferkapital mot markedssvingninger er egenkapital samt tilleggsavsetninger, risikoutjevningfond og kursreserver.

Pensjonskassens midler forvaltes som en fellesportefølje.

Pensjonskassens finansrådgiver utarbeider risikoanalyse for pensjonskassen ved faste intervaller. Analysen viser hvordan uvanlige markedsforhold, herunder rente- og valutakursendringer, samt utslag av forsikrings- og kredittrisiko vil påvirke kassens bufferkapital. Risikoanalysen blir styrebehandlet og vedtakene protokollført.

Risikoanalysen for 4. kvartal og Finanstilsynets **Stresstest II** viser at SKP har tilfredsstillende soliditet med bufferkapitalutnyttelse på 50 %.

Finanstilsynets **Stresstest I** er retningsgivende for måling av pensjonskassens risikobærende evne og sammenhengen mellom potensielt tap og bufferkapital. Regler for beregning av og krav til egenkapital er endret i forbindelse med innføring av EU-direktivet **Solvens II** for livselskaper og loven om Finansforetak av 2015

Finanstilsynets Stresstest I anskueliggjør pensjonskassens utnyttelse av bufferkapitalen og setter grenser for bufferkapitalens utnyttelsesgrad.

Reglene setter krav til minimum egenkapital (avhengig av pensjonskassens forsikringsforpliktelse), og kravene til pensjonskassens økonomiske soliditet er styrket.

Risikoanalysen er basert på **Stresstest I**-vurdering og tar utgangspunkt i markedsverdier og gjenspeiler en «opphørssituasjon». Rapporten pr. 311217 viser en samlet risiko beregnet til i underkant av 840 Mill.kr. og viser videre at pensjonskassen har en samlet bufferkapital på 1 051 Mill.kr. til å møte denne risikoen med. Dette medfører at Stresstest I for SKP sin del viser en bufferkapitalutnyttelse på 80 %.

Pensjonskassen ligger dermed godt under Finanstilsynets øvre grense for bufferkapitalutnyttelse på 200 % gjeldende for 2017.

SKP dekker myndighetenes krav både når det gjelder egenkapital og bufferkapital.

Pensjonskassen utarbeider, i samarbeid med finansrådgiver og aktuar, stresstest hvert kvartal som del av risikorapportering og sender inn stresstest til Finanstilsynet, i henhold til gjeldende regler, hvert halvår.

Forsikringsvirksomheten

Pensjonsforpliktelser

De fleste kommunale pensjonsordningene er tariffestet og vedtektene finnes i vedlegg 5 i Hovedtariffavtalen. Pensjonsordningene garanterer en pensjon tilsvarende 66 % av sluttlønn ved full opptjening som oppnås etter 30 års medlems tid. Garantien dekker samlet utbetaling fra NAV og pensjonsordningen.

Alderspensjoner under utbetaling reguleres ved at pensjonsgrunnlaget økes fra 1. mai i samsvar med lønnsvekst og fratrekkes deretter 0,75 %. Alderspensjon er bruttoytelse og samordnes med ytelsene fra NAV og andre pensjonsordninger i henhold til Samordningsloven.

I tillegg til alderspensjon omfatter pensjonskassens ytelser følgende: uførepensjon, ektefellepensjon og barnepensjon. Ref. note 2 og 4.

Uføre- og etterlattepensjon er fra 2015 nettoytelser. Det vil si at ytelsen ikke lenger samordnes med utbetalinger fra Folketrygden.

AFP-ordningen administreres kun av pensjonskassen for arbeidsgiver.

SKP omfattes av Overføringsavtalen som sikrer at medlemmer ikke taper på opptjening av pensjonsrettigheter i flere offentlige ordninger. Overføringsavtalen tilsier at siste pensjonsordning utbetaler pensjon på vegne av tidligere offentlige ordninger som pensjonisten har vært medlem av.

Premieinntekter:

Etter anbefaling fra pensjonskassens ansvarshavende aktuar fastsetter styret den årlige premiesatsen i pensjonsordningen. Premien består av flere elementer. Ordinær årspremie inkludert medlemsinnskudd ble for 2017 beregnet til 9,97 %. I tillegg kommer budsjettanslag for «tilskudd til ikke forsikringsbare ytelser» budsjettanslag for rentegaranti- og reguleringspremie på henholdsvis 1,50 %, 0,24% og 8,42%.

Premiene blir endelig beregnet og oppgjort ved det forsikringstekniske oppgjøret (FTO). Reguleringspremien endte ved oppgjøret (FTO) på ca. 63 Mill.kr. tilsvarende 4,85 %.

«Ikke forsikringsbare ytelser» og rentegarantipremien ble avregnet med lavere prosent enn budsjettet, henholdsvis 1,12 % og 0,21 %.

Gjennomsnittlig premiegrunnlag i 2017 var 1 306 672 800.

Pensjonsutbetalinger:

Netto utbetalte pensjoner utgjorde i 2017, 96,1 Mill.kr. mot 92,2 Mill.kr. i 2016. Tallene inkluderer mottatte refusjoner i størrelsesorden 38,6 Mill.kr. (33,4 mill.). Det henvises forøvrig til note 4. i årsregnskapet.

Antall pensjonister ved utgangen av 2017 er 2 513 mot 2 355 i 2016. Antall uføre er økt fra 720 i 2016 til 739 i 2017.

Forsikringsteknisk oppgjør

KLP Forsikringsservice AS ved aktuar Linda Elisabeth Johansen har foretatt forsikringsteknisk oppgjør pr. 31.12.2017. Ref. note 17.

Forsikringsteknisk statusoppgjør foretas hvert år. Ved statusoppgjøret beregnes pensjonskassens dekningsgrad som forholdet, beregnet i prosent, mellom pensjonskassens forsikringsfond og premiereserven. Premiereserven blir definert som kontantverdien av pensjonskassens pensjonsforpliktelser.

Pensjonskassen er i forsikringsteknisk balanse når dekningsgraden er 100 %.

Det forsikringstekniske beregningsgrunnlaget følger dødelighetsforutsetningene i K2013 og uføretariff KFSU2015.

Det er for 2017 foretatt IBNR-avsetning på ca. 7,8 Mill.kr og avsetningen skal regnskapsføres som premiereserve. Dette er gjort for ikke å underestimere avsetningene som følge av manglende ajouritet i bestanden. Total IBNR-avsetning er pr. 2017 i underkant av 47 Mill.kr., og inkluderer karensavsetninger.

Den gjennomsnittlige grunnlagsrenten for pensjonskassen per 31.12.2017 er nå 2,46 % og gjennomsnittlig grunnlagsrente i 2017 var 2,475 %.

I tillegg av å beregne selve avsetningen til premiereserve er det inkludert enkelte andre oppgaver i leveransen fra aktuar:

- > Sensitivitetsanalyse – ref. note 18 som omhandler effekt av økt uførhet og effekten av lengre liv.
- > Etterberegning av reguleringspremie og faktiske kostnader til «ikke-forsikringsbare ytelser»
- > Utvidede spesifikasjoner av bestand og bestandsutvikling (fordeling på kjønn og alder).
- > Diverse statistiske opplysninger for rapportering.

Avsetning til premiereserve i 2017 er beregnet til kr.160,8 mill. kr.

Total premiereserve pr. 31.12.2017 er på 2,9 milliarder kroner og årets avsetning opprettholder 100 % dekningsgrad.

SKP har dekket katastrofereassuransse i Chaucer Underwriting AS.

Resultatanalyse

Resultatanalyse 2017 utarbeidet av pensjonskassens ansvarlige aktuar

Renteresultat		iNOK
-	Finansinntekter iht regnskap	295 958 340
-	Pliktig rente premiereserve	72 871 412
-	Pliktig rente premiefond	569 414
=	Renteresultat	222 517 514
-	Til kursreguleringsfond	200 542 275
=	Realisert renteresultat	21 975 239

Administrasjonsresultat		
	Samlet premie til administrasjon	15 358 971
-	Herav til administrasjonsreserve	1 791 700
-	Faktiske omkostninger	11 430 054
=	Administrasjonsresultat	2 137 217

Risikoresultat		
	Risikoresultat	12 570 575
	Sum resultatelementer	237 225 306

12.02.2018

Linda E. Johansen

Styret har vedtatt følgende disponering av årets resultat (i 1000 kr.):

Resultatelementer	Beløp	Disponeres til			
		Annen EK	Tilleggs-avsetning	Premiefond	RUF
Renteresultat (kollektiv)	21 975			20 613	1 362
Administrasjonsresultat	2 137	2 137			
Risikoresultat	12 571			6 271	6 300
Rentegarantipremie	2 799	2 799			
Resultat (selskap)	27 556	27 556			
Sum resultat før skatt	67 038				
Skatt	-93	-93			
*RUF går til EK					-7 662
Totalresultat etter skatt	66 945	40 061	-	26 884	-

Forslag til resultatdisponering er utarbeidet i samarbeid med Grieg Investor, pensjonskassens finansielle rådgiver fra 1.1.2018

Kontantstrøm

Pensjonsvirksomheten ga en positiv kontantstrøm på 214 Mill.kr. som er 13 Mill.kr mer enn året før. Finansvirksomheten ga en negativ kontantstrøm på 219 Mill. kr., mot minus 188 Mill.kr. i 2016. Kontantbeholdningen var pr. 31.12.2017 17 Mill.kr.

Status og utsiktene fremover

«Nærhet og tilgjengelighet» er pensjonskassens uttalte visjon og vil være hovedfokus også i årene fremover.

Dette gjenspeiles i pensjonskassens arbeidsmetode i den forstand at direkte rådgivning og samtaler med pensjonskassens rådgivere prioriteres overfor medlemmene. Rådgivning er pensjonskassens viktigste fortrinn når det gjelder å ivareta medlemmenes interesser. Vi ser nå konturene av en ny alderspensjon og betydelig diskusjon rundt temaet AFP i offentlig sektor. Dette vil medføre et stort orienteringsbehov om pensjon som sådan, men ikke minst rådgivning ovenfor den enkelt pensjonist, i forkant av viktige valg. Området vil kreve økt fokus og ressurser i årene fremover.

I den sammenheng er den årlige «Seniordagen» et viktig element. Dette er et samarbeid mellom Skien kommune og pensjonskassen og er et orienteringskurs for fremtidige pensjonister. KLP og Statens pensjonskasse samt NAV bidrar også til informasjon til sine medlemmer på denne orienteringsdagen.

Seniordagen 2018 vil bli avholdt i medio mars og som for året 2017 forventes stor interesse og stor mengde forespørsler til pensjonskassen i etterkant.

Det regulatoriske området i pensjonskassen er krevende med stor endringstakt. Endring i regulering og beregning av ytelser som for eksempel ny Uførepensjon innebærer betydelig mer- og etterarbeid og øker behovet for informasjon i viktige valgsituasjoner for våre medlemmer. På beddingen ligger nå ny alderspensjon i offentlig sektor og endringer i AFP-ordningen. Dette setter krav til kontinuerlig kompetanseutvikling i pensjonskassen i form av kurs- og studievirksomhet.

Høsten 2016 ble det fra Finanstilsynet sendt ut forskriftsforslag om nye kapitalkrav for pensjonskasser gjeldende fra 2018. Nye kapitalkrav er tilpasninger i forhold til Solvens II og Finanstilsynets stresstest I. Dette vil være et av pensjonskassens fokusområder innen finansområdet i kommende år og vil innebære viktige tilpasninger. Pensjonskassen har imidlertid i sin kapitalforvaltning og risikobilde allerede fra 2016 innrettet seg etter framtidige, strengere kapitalkrav. I den sammenheng er det gjort avtale med sponsor, Skien kommune, om årlig Egenkapitaltilskudd. Tilskuddet må ses i sammenheng med at pensjonskassen i år med positivt avkastningsresultat (renteresultat) tilstreber overføring til premiefondet minst tilsvarende egenkapitalinnskuddet. Overføring til premiefondet vil derfor som utgangspunkt bestå av resultatelementer knyttet til pensjonskassens positive avkastning og til tilførsel fra pensjonskassens risikoresultat som henspiller på for mye innbetalt premie.

Det er regelmessig overvåkning av pensjonskassens risiko, strategi, soliditet og bufferkapital. Finanstilsynet har økt fokus på rapportering i form av stresstester og solvensberegninger av pensjonskassens portefølje og reserveavsetninger.

Pensjonskassens målsetting når det gjelder kapitalforvaltning er først og fremst å sikre pensjonsforpliktelsene overfor kassens medlemmer. Dette gjøres ved å opprettholde pensjonskassens soliditet i form av tilfredsstillende egenkapital og sterk bufferkapital.

Kommunen og styret holdes løpende orientert om utviklingen i SKP når det gjelder fondets økning og oppnådd avkastning. Rapporter blir jevnlig oversendt kommunen og rådmannen er representert i pensjonskassens styremøter. Årsrapporten fra pensjonskassen blir lagt tilgjengelig på egen og kommunens nettside og fremlagt Bystyret.

Pensjonskassen har i 2017 ferdigstilt ny nettside og egen visuell profil. Dette er et ledd i å synliggjøre pensjonskassen i konkurranse med andre aktører og forenkle tilgangen til nødvendig informasjon for medlemmene.

Bevisstgjøring av fordelene ved å ha egen pensjonskasse er enda viktigere i årene som kommer med tanke på de valgmuligheter som foreligger. Det er et stort informasjonsbehov pensjonskassen skal imøtekomme overfor sine medlemmer og sponsor.

Styret og administrasjonen i pensjonskassen legger i sitt arbeid betydelig vekt på at gjennomføring og kvalitet er av en slik standard at SKP vil være den foretrukne pensjonsleverandør for Skien kommune og tilhørende foretak, også i årene fremover.

Fortsatt drift

Styret for pensjonskassen har ansvaret for at årsregnskapet og årsberetningen er avgitt i samsvar med lover og forskrifter. Pensjonskassens styre og administrasjon kjenner ikke til avvik fra de krav til informasjon som lovgivningen stiller. Styret og administrasjonen kjenner ikke til at pensjonskassen skal ha brutt lover eller offentlige påbud av betydning for virksomheten.

Man kjenner heller ikke til tvister eller søksmål som kan føre til vesentlige forpliktelser for pensjonskassen. Skien kommunale pensjonskasse har ikke registrert misligheter eller mistanke om slike i året som har gått. Man kjenner ikke til at det er inntruffet begivenheter etter utløpet av regnskapsåret som i vesentlig grad innvirker på årsregnskapet, forståelsen av pensjonskassens finansielle stilling eller resultatet av driften i regnskapsåret 2017.

Årsregnskapet gir et rettviseende bilde av den finansielle stillingen pr. 31.12.2017 og av resultatet for 2017. Årsregnskapet er avlagt under forutsetning av fortsatt drift.

Årsberetning og regnskap legges frem for Skien bystyre til orientering

Styret i Skien kommunale pensjonskasse: Skien, 14. mars 2018

Tor Ragnar Sollid **Styreleder**

Kai Tore Kvålo **Nestleder**

Jan Terje Olsen **Styremedlem**

Kristin Ingeberg **Styremedlem**

Vibeke Hein Bæra **Styremedlem**

Bente Østby **Styremedlem**

Trine Colseth Aaby **Adm.dir.**

Resultatregnskap 2017

TEKNISK REGNSKAP		Note	2017	2016
1.	Premieinntekter			
1.1	Forfalte premier	2,3	213 016 268	227 539 448
1.2	- Avgitte gjenforsikringspremie		(78 000)	(86 109)
1.3	Overføring av premiereserve og pensjonskapital mv. fra andre forsikringsforetak/pensjonsforetak			
	Sum premieinntekter for egen regning		212 938 268	227 453 338
2.	Netto inntekter fra investeringer i kollektivporteføljen			
2.1	Inntekter fra investeringer i datterforetak, tilknyttede selskaper og felleskontrollerte foretak			
2.2	Renteinntekter og utbytte mv. på finansielle eiendeler		46 137 863	53 282 465
2.3	Netto driftsinntekt fra eiendom	14,15	1 304 705	1 467 174
2.4	Verdiendring på investeringer	5,6,7,8,9,14	200 456 598	73 359 547
2.5	Realisert gevinst og tap på investeringer	21	48 059 174	49 454 358
	Sum netto inntekter fra investeringer i kollektivporteføljen		295 958 340	177 563 543
5.	Pensjoner mv.			
5.1	Utbetalte pensjoner mv.	4	96 113 778	92 241 922
5.2	Overføring av premiereserve, pensjonskapital mv. og tilleggsavsetninger til andre	17	-	3 412 096
	Sum pensjoner mv		96 113 778	95 654 018
6.	Resultatførte endringer i forsikringsforpliktelse - kontraktsfastsatte forpliktelser			
6.1	Endring i premiereserve	17	160 758 837	168 398 632
6.1.1	Endring i premiereserve mv., brutto			
6.1.2	- Endring i gjenforsikringsandel av premiereserve mv.			
6.2	Endring i tilleggsavsetninger	26	-	35 023 576
6.3	Endring i kursreguleringsfond	16	200 542 275	72 241 157
6.4	Endring i premiefond, innskuddsfond og fond for regulering av pensjoner mv.	20	569 414	712 676
6.5	Overføring av tilleggsavsetninger fra andre forsikringsselskaper/pensjonsforetak			
	Sum resultatførte endringer i forsikringsforpliktelse - kontraktsfastsatte forpliktelser		361 870 526	276 376 041
8.	Midler tilordnet forsikringskontraktene - kontraktsfastsatte forpliktelser			
8.1	Overskudd på avkastningsresultatet	20,26	-	(178 759)
8.2	Risikoresultat tilordnet forsikringskontraktene	20,26	26 883 830	10 178 759
	Sum midler tilordnet forsikringskontraktene - kontraktsfastsatte forpliktelser		26 883 830	10 000 000

TEKNISK REGNSKAP		Note	2017	2016
9.	Forsikringsrelaterte driftkostnader			
9.1	Forvaltningskostnader	12	2 432 103	1 716 916
9.2	Forsikringsrelaterte administrasjonskostnader	12,15	8 997 951	9 263 402
	Sum forsikringsrelaterte driftkostnader		11 430 054	10 980 318
11.	Resultat av teknisk regnskap		12 598 420	12 006 505
IKKE-TEKNISK REGNSKAP		Note	2017	2016
12.	Netto inntekter fra investeringer i selskapsporteføljen			
12.1	Inntekter fra investeringer i datterforetak, tilknyttede selskaper og felleskontrollerte foretak			
12.2	Renteinntekter og utbytte mv. på finansielle eiendeler		4 468 361	3 727 731
12.3	Netto driftsinntekt fra eiendom	14,15	126 358	102 646
12.4	Verdiendring på investeringer	5,6,7,8,9,14	19 413 824	5 132 358
12.5	Realisert gevinst og tap på investeringer	21	4 654 436	3 459 911
	Sum netto inntekter fra investeringer i selskapsporteføljen		28 662 979	12 422 646
14.	Forvaltningskostnader og andre kostnader knyttet til selskapsporteføljen			
14.1	Forvaltningskostnader	12	235 544	120 118
14.2	Andre kostnader	13,14,15	871 434	701 447
	Sum forvaltningskostnader og andre kostnader knyttet til selskapsporteføljen		1 106 978	821 566
15.	Resultat av ikke-teknisk regnskap		27 556 001	11 601 081
16.	Resultat før skattekostnad		40 154 421	23 607 585
17.	Skattekostnad	27	(93 108)	2 321 735
18.	Resultat før andre resultatkomponenter		40 061 313	25 929 320
20.	TOTALRESULTAT		40 061 313	25 929 320
	Overført til/fra annen egenkapital	19,26	40 061 313	25 929 320
	Sum disponert		40 061 313	25 929 320

Balanse 2017 – Eiendeler

EIENDELER I SELSKAPSPORTEFØLJEN		Note	31.12.2017	31.12.2016
1.	Immaterielle eiendeler			
1.2	Lisenser og programvare	13	88 625	70 000
	Sum immaterielle eiendeler		88 625	70 000
2.	Investeringer			
2.1	Bygninger og andre faste eiendommer			
2.1.1	Investeringseiendommer	14	1 938 362	1 824 586
2.3	Finansielle eiendeler som måles til ammortisert kost			
2.3.1	Investering som holdes til forfall	5	4 383 335	11 699 365
2.3.2	Utlån og fordringer	15,23	879 629	1 084 718
2.4	Finansielle eiendeler som måles til virkelig verdi			
2.4.1	Aksjer og andeler (inkl. aksjer og andeler målt til kost)	6,7	135 876 810	112 022 577
2.4.2	Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	9	147 813 043	124 381 312
2.4.4	Finansielle derivater	8	181 914	199 569
	Sum investeringer		291 073 093	251 212 127
3.	Fordringer			
3.1	Fordringer knyttet til premieinntekter	25	988 691	1 281 156
3.2	Andre fordringer	25	319 353	253 343
	Sum fordringer		1 308 044	1 534 499
4.	Andre eiendeler			
4.1	Anlegg og utstyr	13	0	0
4.2	Kasse, bank		16 552 957	13 559 660
	Sum andre eiendeler		16 552 957	13 559 660
	SUM EIENDELER I SELSKAPSPORTEFØLJEN		309 022 719	266 376 286

EIENDELER I KUNDEPORTEFØLJEN		Note	31.12.2017	31.12.2016
6.	Investeringer i kollektivporteføljen			
6.1	Bygninger og andre faste eiendommer			
6.1.1	Investeringseiendommer	14	23 465 638	22 922 414
6.3	Finansielle eiendeler som måles til ammortisert kost			
6.3.1	Investering som holdes til forfall	5	53 064 278	146 980 032
6.3.2	Utlån og fordringer	15,23	10 648 710	13 627 390
6.4	Finansielle eiendeler som måles til virkelig verdi			
6.4.1	Aksjer og andeler (inkl. aksjer og andeler målt til kost)	6,7	1 644 912 834	1 407 348 298
6.4.2	Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	9	1 789 411 833	1 562 612 051
6.4.3	Utlån og fordringer	27	15 835 069	19 278 034
6.4.4	Finansielle derivater	8	2 202 240	2 507 204
6.4.5	Andre finansielle eiendeler		200 388 658	170 351 054
Sum investeringer i kollektivporteføljen			3 739 929 262	3 345 626 477
SUM EIENDELER I KOLLEKTIVPORTEFØLJEN			3 739 929 262	3 345 626 477
SUM EIENDELER			4 048 951 981	3 612 002 762

Balanse 2017 – Egenkapital og forpliktelser

EGENKAPITAL OG FORPLIKTELSE		Note	31.12.2017	31.12.2016
10.	Innskutt egenkapital			
10.1	Selskapskapital	19	161 000 000	151 000 000
	Sum innskutt egenkapital		161 000 000	151 000 000
11.	Opptjent egenkapital			
11.1	Risikoutjevningfond	19	23 316 975	15 654 991
11.2	Annen opptjent egenkapital	19	141 009 031	108 609 702
	Sum opptjent egenkapital		164 326 006	124 264 693
13.	Forsikringsforpliktelser - kontraktfastsatte forpliktelser			
13.1	Premiereserve mv.	17,18	2 998 978 258	2 838 219 421
13.2	Tilleggsavsetninger		155 427 552	155 427 552
13.3	Kursreguleringsfond	16	505 812 739	305 270 464
13.4	Premiefond, innskuddsfond og fond for regulering av pensjoner mv.	20	56 393 737	31 054 049
	Sum forsikringsforpliktelser - kontraktfastsatte forpliktelser		3 716 612 286	3 329 971 486
15.	Avsetninger for forpliktelser			
15.1	Pensjonsforpliktelser og lignende	28	1 453 417	1 648 728
15.2	Forpliktelser ved skatt	27	0	0
	Sum avsetninger for forpliktelser		1 453 417	1 648 728
16.	Forpliktelser			
16.5	Andre forpliktelser	24	5 560 271	5 117 855
	Sum forpliktelser		5 560 271	5 117 855
	SUM EGENKAPITAL OG FORPLIKTELSE		4 048 951 981	3 612 002 762

Styret i Skien kommunale pensjonskasse:
Skien, 14. mars 2018

Tor Ragnar Sollid **Styreleder**

Kai Tore Kvålo **Nestleder**

Jan Terje Olsen **Styremedlem**

Vibeke Hein Bæra **Styremedlem**

Bente Østby **Styremedlem**

Kristin Ingeberg **Styremedlem**

Trine Colseth Aaby **Adm.dir.**

Kontantstrømanalyse 2017

	Selskapsportefølje	Kundeportefølje	Samlet
Kontantstrøm fra driften:			
Premieinntekter	-	212 938 268	212 938 268
Renteinntekter/gevinster	4 594 719	47 442 568	52 037 287
Utbetalte pensjoner	-	(96 113 778)	(96 113 778)
Realisert gevinst og tap på investeringer	4 654 436	48 059 174	52 713 610
Andre driftskostnader	(1 106 978)	(11 430 054)	(12 537 032)
Endring fordringer og gjeld	692 763	3 885 381	4 578 144
A Kontantstrøm fra drift	8 834 940	204 781 560	213 616 499
Kontantstrøm fra kjøp/salg av verdipapirer og driftsmidler:			
Investeringseiendommer	-	-	-
Finansielle eiendeler som måles til ammortisert kost:			
Investering som holdes til forfall	7 541 932	91 301 967	98 843 899
Utlån og fordringer	242 240	2 932 532	3 174 771
Finansielle eiendeler som måles til virkelig verdi:			
Aksjer og andeler (inkl. aksjer og andeler målt til kost)	(4 882 211)	(59 103 618)	(63 985 828)
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	(17 307 264)	(209 520 237)	(226 827 501)
Finansielle derivater	17 655	304 964	322 618
Andre finansielle eiendeler		(30 037 605)	(30 037 605)
B Kontantstrøm fra investeringer	(14 387 649)	(204 121 997)	(218 509 646)
Kontantstrøm egenkapital mv.			
Premiefond brukt til premie			-2 113 556
Innbetalt egenkapital			10 000 000
C Kontantstrøm egenkapital	-	-	7 886 444
Netto Likviditetsendring (A+B+C)			2 993 297
Likviditetsbeholdning 01.01.			13 559 660
Likviditetsbeholdning 31.12.			16 552 957

Noter til årsregnskapet 2017

Note 1 Regnskapsprinsipper

Regnskapet er satt opp i henhold til forskrift om årsregnskap for pensjonsforetak av 20.12.2011 gjeldende fra 01.01.2011 og balansepostene er vurdert i samsvar med forskriftens bestemmelser.

Bruk av estimat i utarbeidelsen av årsregnskapet

Ledelsen har brukt estimater og forutsetninger som har påvirket eiendeler, gjeld, inntekter, kostnader og opplysning om potensielle forpliktelse. Dette gjelder særlig avskrivninger på varige driftsmidler. Fremtidige hendelser kan medføre at estimater endrer seg. Estimater og de underliggende forutsetningene vurderes løpende. Endringer i regnskapsmessige estimater regnskapsføres i den perioden endringene oppstår. Hvis endringene også gjelder fremtidige perioder fordeles effekten over inneværende og fremtidige perioder.

Utenlandsk valuta

Transaksjoner i utenlandsk valuta omregnes til kursen på transaksjonstidspunktet. Pengeposter i utenlandsk valuta omregnes til norske kroner ved å benytte balansedagens kurs. Ikke-pengeposter som måles til historisk kurs uttrykt i utenlandsk valuta, omregnes til valutakursen fastsatt på balansetidspunktet. Valutakursendringer resultatføres løpende i regnskapsperioden.

Prinsipper for inntektsføring

Inntekt regnskapsføres når det er sannsynlig at transaksjoner vil generere fremtidige økonomiske fordeler som vil tilflyte pensjonskassen og beløpets størrelse kan estimeres pålitelig. Leieinntekter fra investeringseiendommer (etter fradrag for totale kostnader knyttet til incentiver til leietakere) inntektsføres lineært over leieperioden. Renteinntekter inntektsføres basert på effektiv rente-metode etter hvert som de opptjenes. Utbytte inntektsføres når aksjonærenes rettighet til å motta utbytte er fastsatt av generalforsamlingen.

Varige driftsmidler

Varige driftsmidler unntatt investeringseiendommer, måles til anskaffelseskost, fratrukket akkumulerte av- og nedskrivninger. Når eiendeler selges eller avhendes, blir balanseført verdi fraregnet og eventuelt tap eller gevinst resultatføres. Avskrivning er beregnet ved bruk av lineær metode over følgende brukstid: Utstyr og inventar 5-10 år. Avskrivningsperiode og -metode vurderes årlig.

Investerings eiendom

Investerings eiendom består av eiendom (tomt og bygninger) som benyttes for å opptjene leieinntekter, for verdistigning på kapital eller begge deler. Investerings eiendommer regnskapsføres til virkelig verdi. Virkelig verdi tilsvare antatte markedsverdier, uten fradrag for transaksjonsutgifter ved et eventuelt salg. Endringer i virkelig verdi resultatføres i den perioden det oppstår. Det foretas en årlig vurdering av virkelig verdi basert på en takst foretatt av en uavhengig takstmann/foretak som er kvalifisert og har ustrakt erfaring med området og typen eiendommer som verdsettes. Verdsettelsen er utarbeidet ved å neddiskontere summen av netto årlige leieinntekter med et avkastningskrav som reflekterer risiko i netto kontantstrømmer. Overføringer til, eller fra, kategorien investeringseiendommer gjennomføres kun som følge av endret bruk av eiendommen. Differansen som oppstår mellom balanseført verdi og virkelig verdi på tidspunktet for omklassifiseringen regnskapsføres direkte mot egenkapital ved gevinst. Ved senere avhending av eiendommen overføres gevinsten til opptjent egenkapital. Tap som oppstår ved en slik omklassifisering resultatføres umiddelbart.

Finansielle eiendeler

I overensstemmelse med IAS 39, Finansielle eiendeler: Inntektsføring og måling klassifiseres finansielle eiendeler innenfor virkeområdet til IAS 39 i følgende kategorier: virkelig verdi med verdiendringer over resultat, holde til forfall, utlån og fordringer, tilgjengelig for salg og andre forpliktelser.

Finansielle eiendeler som holdes i første rekke med formål om å selge eller kjøpe tilbake på kort sikt, finansielle eiendeler som inngår i en portefølje av identifiserte eiendeler som er styrt sammen og hvor det beviselig er spor av kortsiktig gevinst-realisering, eller derivater som ikke er utpekt som sikringseiendeler er klassifisert som holdt for handelsformål. Disse eiendeler inngår i eiendeler regnskapsført til virkelig verdi med verdiendringer over resultatet, sammen med finansielle eiendeler som kvalifiserer, for, og er utpekt som, kategorien finansielle eiendeler regnskapsført til virkelig verdi med verdiendringer mot resultatet.

Finansielle eiendeler med faste eller bestembare kontantstrømmer og bestemt innløsningsdato hvor pensjonskassen har intensjon om og evne til å holde investeringen til forfall, er klassifisert som investeringer holdt til forfall, med unntak av de instrumentene som virksomheten utpeker som til virkelig verdi med verdiendringer mot resultatet eller tilgjengelig for salg, eller som møter kriteriene for å inngå i kategorien utlån og fordringer.

Finansielle eiendeler med faste eller bestembare kontantstrømmer som ikke er notert i et aktivt marked er klassifisert som utlån og fordringer, med unntak av eiendeler som pensjonskassen har utpekt som til virkelig verdi med verdiendringer mot resultatet eller som tilgjengelig for salg.

Alle andre finansielle eiendeler er klassifisert som tilgjengelig for salg.

Investeringer holdt til forfall, lån og fordringer og andre forpliktelser regnskapsføres til amortisert kost. Finansielle eiendeler klassifisert som tilgjengelig for salg og holdt for handelsformål er regnskapsført til virkelig verdi, som observert i markedet på balansedagen, uten fradrag for kostnader knyttet til salg.

Inntekter og kostnader knyttet til finansielle eiendeler inneholder både realisert og urealiserte verdiendringer. Netto inntekter fra investeringer fordeles mellom kollektivporteføljen og selskapsporteføljen i forhold til porteføljefordeling. Økning/reduksjon i urealiserte kursgevinster på verdier knyttet til investeringer i kollektivporteføljen avsettes til / inntektsføres fra kursreguleringsfond. Kursreguleringsfondets balanseførte verdi tilsvarer urealisert gevinst på finansielle eiendeler tilknyttet kollektivporteføljen.

Pensjonskassen har utarbeidet en kapitalforvaltningsstrategi i samsvar med kravene i kapitalforvaltningsforskriften. Porteføljen av verdipapirer forvaltes i samsvar med denne strategien og rapportering skjer til virkelig verdi gjennom rapportering av verdijustert avkastning. Videre rapporteres jevnlig porteføljens utvikling målt mot bufferkapital. Internt skjer den løpende oppfølging av verdipapirplasseringer basert på utvikling i virkelig verdi og det er her et nært samarbeid mellom ledelsen og styret. I regnskapsføringen av finansielle eiendeler er det dermed lagt til grunn at vilkårene for anvendelse av virkelig verdi opsjonen er tilstede. Investeringene er i tråd med forskriften klassifisert i hovedgruppene holdt til forfall og holdt for omsetning.

Derivater som ikke er sikringseiendeler

Finansielle derivater som ikke er regnskapsført som sikringseiendeler vurderes til virkelig verdi. Endringer i virkelig verdi resultatføres løpende.

Et innebygdt derivat separeres fra vertskontrakten og regnskapsføres som et derivat hvis og bare hvis alle følgende forutsetninger er oppfylt:

- > De økonomiske kjennetegnene og den økonomiske risikoen ved det innbygde derivatet ikke er nært relatert til de økonomiske kjennetegnene og den økonomiske risikoen til vertskontrakten.
- > Et separat instrument med de samme betingelser som det innebygde derivatet ville tilfredsstille definisjonen av et derivat.
- > Det kombinerte instrumentet (hovedkontrakt og innebygd derivat) ikke blir målt til virkelig verdi med endringer i verdien innregnet i resultatet.

Nedskrivning av finansielle eiendeler

For finansielle eiendeler som ikke er regnskapsført til virkelig verdi vurderes det om det finnes objektive indikasjoner på at en finansiell eiendel eller en gruppe av finansielle eiendeler har falt i verdi. Dersom det foreligger objektive indikasjoner på at et tap ved verdifall, har påløpt, reduseres eiendelens balanseførte verdi. Tapsbeløpet innregnes i resultatet.

Kursreguleringsfond Merverdier i kollektivporteføljen tilsvarer avsetning til kursreguleringsfond, mens merverdier i selskapsporteføljen ikke skaper grunnlag for kursreguleringsfond. Ved negative kursreserver blir disse resultatført i begge porteføljer i samme forhold som det øvrige resultatet.

Forsikringsytelser og forsikringstilfeller

Forsikringsytelser kostnadsføres med forfalte beløp. Ved dødsfall avsettes fulle premiereserver for de eventuelle nye barne- og ektefellepensjoner. Ved uførehendelser avsettes det etter karenperiodens utløp fulle premiereserver for å dekke uførepensjon og premiefritak for alderspensjon, ektefelle- og barnepensjoner.

Forsikringstekniske avsetninger

De forsikringstekniske avsetningene består av premiereserve, premiefond, tilleggsavsetning, kursreguleringsfond og risikoutjevningfond. Fra 2008 inngår risikoutjevningfondet som en del av opptjent egenkapital. Premiereserven er en lineær reserve og utgjør kontantverdien av totale påløpte pensjonsforpliktelser. Premiereserven er beregnet med en grunnlagsrente på 2,475 %. Premiefondet kan benyttes til dekning av framtidig premie. Tilleggsavsetninger skal dekke framtidig negativt finansresultat og visse typer endringer i det aktuarielle grunnlag.

Pensjonskasser skattlegges etter samme regelverk som gjensidige livforsikringselskaper. Pensjonskassens finansieringsmodell innebærer at utsatt skattefordel ikke oppfyller kravet til balanseføring etter god regnskapsskikk.

Pensjonskassen ilegges 0,15 % formuesskatt av ligningsmessig netto formue.

Kontanter og kontantekvivalenter

Kontanter inkluderer kontanter i kasse og bankbeholdning. Kontantekvivalenter er kortsiktig likvide investeringer som omgående kan konverteres til kontanter med et kjent beløp, og med maksimal løpetid på 3 måneder.

I kontantstrømoppstillingen er kassakreditt fratrukket beholdningen av kontanter og kontantekvivalenter.

Inndeling av forvaltningskapitalen

Pensjonskassens forvaltningskapital er delt inn i en kollektivportefølje (kundeportefølje) og en selskapsportefølje jfr. forsikringsvirksomhetsloven § 9-7. Kollektivporteføljen består av eiendeler som motsvarer de forsikringsmessige avsetninger som skal dekke de kontraktsfaste forpliktelser. Selskapsporteføljen består av eiendeler som motsvarer selskapets ansvarlige kapital og eventuell annen gjeld enn forsikringsforpliktelsene. Pensjonskassen har valgt en samlet kapitalforvaltning, slik at fordeling til (resultat og balanseposter) kollektiv- og selskapsportefølje er gjennomført etter hvor stor del av aktiva den respektive portefølje "eier". Porteføljene forfaltes samlet.

Finansiell risiko

Pensjonskassens systemer for styring og kontroll er tilpasset de lovmessige krav for å sikre en forsvarlig kapitalforvaltning. Det gjennomføres risikoanalyser basert på Kredittilsynets stresstest for livforsikringselskap og pensjonskasser hvor det tas hensyn til de ulike risikoelementer som markedsrisiko, likviditetsrisiko og kredittrisiko.

Note 2 Opplysninger om pensjonordningen

Pensjonsordningen er ytelsesbasert og pensjonskassens midler forvaltes i en felles portefølje. I tillegg til Skien kommune omfattes følgende foretak av pensjonskassen:

- > Skien kommunes folkevalgte
- > Rødmyr miljøsenter
- > Skien Fritidspark
- > Skien kirkelige fellesråd
- > Ibsenhuset AS
- > Krisesenteret
- > Skien kommunale Pensjonskasse
- > Kontorbygg A/S
- > Renovasjon i Grenland RIG
- > Bjorstaddalen Næring AS
- > Gulset og Skotfoss Sokn

I tillegg til alderspensjon omfatter pensjonsytelsene; uførepensjon, ektefellepensjon og pensjon til barn som har mistet en eller begge foreldre.

Ordningen med AFP fra 62 år til 65 år er ikke en del av tjenestepensjonsordningen, men administreres av pensjonskassen for arbeidsgiver.

Ved utgang 2017 fordeler medlemsbestanden seg som følger:

	2017	2016
Alderspensjoner	1379	1266
AFP/tidlig pensjon	157	148
Ektefellepensjon	221	205
Barnepensjon	17	16
Uførepensjon	739	720
Aktive	4049	3968
Fratrådt med rettighet	1525	1425
Fratrådt uten rettighet (personer med tjenestetid under 3 år)	5940	5655

Note 3 Premieinntekter m.v.

Gjennomsnittlig premiegrunnlag i 2017 var 1.306.672.800 mot 1.252.450.595 i 2016

	2017	% PGRL	2016	% PGRL
Premie - Arbeidsgiver - Risikopremie (arb.giv.premie)	106 048 195	7,97 %	105 940 736	7,94 %
Premie - Arbeidsgiver - Risikopremie (reguleringspremie)	63 399 899	4,85 %	80 000 000	6,39 %
Premie - Arbeidsgiver - ikke forsikringsbare ytelser	14 635 499	1,12 %	13 911 100	1,11 %
Premie - Arbeidstaker - Medlemsinnskudd	26 133 455	2,00 %	25 049 012	2,00 %
Premie - Arbeidstaker - Rentegarantipremie	2 799 220	0,21 %	2 638 600	0,21 %
Sum premieinntekter	213 016 268	16,16 %	227 539 448	17,65 %

Note 4 Forsikringsytelser

Forsikringsytelser omfatter direkte utbetalte pensjoner og refusjonspensjoner ihht overføringsavtalen.

	2017	2016
Alderspensjon	96 036 622	87 324 360
Uførepensjon	28 742 760	28 079 446
Etterlattepensjon	9 223 405	9 591 785
Barnepensjon	689 468	670 554
Sum utbetalte pensjoner	134 692 255	125 666 145
Mottatte refusjoner	-38 578 477	-33 424 223
Netto pensjonsutbetalinger	96 113 778	92 241 922

Note 5 Oversikt over obligasjoner som holdes til forfall

	Balanseverdi	Virkelig verdi 31.12.2017	Urealiserte gev./tap
Sum obligasjoner holdt til forfall:	57 447 614	57 447 614	-
Andel Selskapsportefølje	4 383 335	4 383 335	-
Andel Kollektivportefølje	53 064 278	53 064 278	-

Porteføljen forvaltes av DNB Asset management. Rentedurasjon var 0,31%.

Bokført avkastning på porteføljen i 2017 er 3,75 %

Note 6 Oversikt over aksjer, aksjefond og grunnfondsbevis tilgjengelig for salg

	Antall	Kostpris	Virkelig verdi 31.12.17	Urealiserte gev./tap
Storebrand Eiendomsfond Norge KS	206 318 571	212 013 146	257 105 950	45 092 805
Landmannsgården AS	3 150	3 151 080	2 290 000	-861 080
Kjørbekk Eiendom AS	2 121 456	2 128 105	4 600 000	2 471 895
Sum aksjer:	217 292 331	217 292 331	263 995 950	46 703 620
Andel Selskapsportefølje		16 579 717	20 143 271	3 563 553
Andel Kollektivportefølje		200 712 613	243 852 680	43 140 067
Sum aksjer:		217 292 331	263 995 950	46 703 620

Note 7 Oversikt over aksjer, aksjefond og grunnfondsbevis som holdes for omsetning

Navn	Antall	Kostpris	Virkelig verdi	Urealiserte gev./tap
Statoil ASA	101 935	15 537 190	17 859 012	2 321 822
Aker Solutions ASA	41 100	1 690 788	1 898 409	207 621
Tgs Nopec Geophy.	17 100	2 543 025	3 320 820	777 796
Aker BP ASA (Det No.oljeselskap)	33 987	2 445 339	6 861 975	4 416 636
Subsea 7 (Kypros)	83 834	7 353 517	10 311 582	2 958 065
DNB ASA	135 323	14 430 187	20 582 628	6 152 441
SpareBank 1 SMN (grunnfondsbevis)	90 958	4 349 691	7 481 296	3 131 605
Sparebank 1 SR Bank	98 186	4 773 194	8 542 182	3 768 988

Navn	Antall	Kostpris	Virkelig verdi	Urealiserte gev./tap
Gjensidige Forsikring	112 471	12 687 065	17 421 758	4 734 693
Entra ASA	103 180	7 438 760	12 587 960	5 149 200
Sparebank 1 Østlandet	48 300	3 821 893	4 371 150	549 257
Schibsted	10 415	1 699 341	2 443 359	744 018
XXL ASA A	49 900	3 446 249	4 241 500	795 251
Europris ASA	58 800	2 072 573	1 963 920	-108 653
PhotoCure ASA	7 656	306 570	209 009	-97 561
Nordic Semiconductor	76 900	3 202 412	3 229 800	27 388
Atea ASA	28 787	1 537 213	3 324 899	1 787 686
Orkla	102 300	7 941 483	8 905 215	963 732
Yara International	28 922	8 874 070	10 894 917	2 020 847
Tomra Systems	56 300	4 976 721	7 403 450	2 426 729
Salmar ASA	10 300	2 468 618	2 542 040	73 422
Norwegian Air Shuttle	24 700	5 295 753	4 347 200	-948 553
Veidekke ASA	72 900	5 223 155	6 761 475	1 538 320
Kongsberg Gruppen ASA	57 013	7 055 744	8 608 963	1 553 219
Walls Wilh Log (tidl Wilh. Wilhelmsen ASA)	152 530	3 452 739	9 037 403	5 584 664
Treasurer AS (splitt Wilh Wil 1:1 080616)	138 183	2 626 912	1 989 835	-637 077
Marine Harvest ASA	66 770	4 648 539	9 281 030	4 632 491
Austevoll Seafood	53 500	1 765 249	3 651 375	1 886 126
Lerøy Seafood Group	157 200	3 581 360	6 913 656	3 332 296
Arcus-Gruppen HL	44 900	1 930 700	2 087 850	157 150
Telenor	123 886	15 962 461	21 791 547	5 829 086
Sum aksjer		165 138 507	230 867 215	65 728 708
Alfred Berg Gambak C	6 522,0200	152 250 625	191 433 688	39 183 063
Sum aksjefond norske		152 250 625	191 433 688	39 183 063
BG Worldwide	1 624 545,1000	205 000 000	431 326 471	226 326 471
Global Alpha Choice Fund	99 737,8303	208 157 105	254 255 430	46 098 325
Nordea Stabile Aksjer Global	59 060,0000	60 034 250	74 634 166	14 599 916
Ardevora Global Long-only Equity Fund	45 458,8402	97 501 121	97 287 516	(213 605)
KLP AksjeGlobal Indeks IV	196 216,9510	196 439 722	236 990 279	40 550 557
Quoniam Global Equities MinRisk All Countries				
Sum aksjefond utland		767 132 198	1 094 493 862	327 361 665
Sum aksjefond		919 382 823	1 285 927 551	366 544 728
Sum aksjer og aksjefond holdt for omsetning:		1 084 521 331	1 516 794 766	432 273 435
Andel Selskapsportefølje		82 750 537	115 733 621	32 983 084
Andel Kollektivportefølje		1 001 770 794	1 401 061 145	399 290 351
Sum aksjer og aksjefond:		1 084 521 331	1 516 794 766	432 273 435

Porteføljens risikoprofil er forsøkt redusert ved diversifisering, fondene har forskjellig forvaltningsstrategi og porteføljen er godt spredt. Pensjonskassens mål er å diversifisere bort bedriftsspesifikk risiko, slik at man kun er utsatt for markedsrisiko. Det er i hovedsak børsnoterte papirer i porteføljen. Forskrift om pensjonsforetak (FOR-2016-12-09-1503) setter en maksimal begrensning mot enkeltutsteder på 4 % av forvaltningskapitalen.

Porteføljen med norske aksjer (diskresjonær portefølje) forvaltes av Danske Capital AS og i fond av Alfred Berg. Utenlandske aksjefond forvaltes av KLP fondsforvaltning, Baillie Gifford & co, Nordea Asset Management, Ardevora og av Quoniam.

Note 8 Derivater som holdes for omsetning

Type	Balansført verdi	Urealisert verdi	Påløpte renter
Renteswapper	2 384 155	1 438 281	945 874
Andel Selskapsportefølje	181 914	109 743	72 172
Andel Kollektivportefølje	2 202 240	1 328 538	873 702
	2 384 155	1 438 281	945 874

I SKP sin kapitalforvaltning benyttes derivater i begrenset grad, og bruken er kun knyttet til obligasjonsporteføljen i sikringsøyemed, innenfor gitte rammer. Renteswapper er linjære produkter som benyttes for å regulere rentefølsomheten i renteporteføljene.

Bruken av derivater på denne måten risikobegrenses av det durasjonsmålet som er avtalefestet for hele renteporteføljen.

Note 9 Oversikt over obligasjoner og andre verdipapirer til fast avkastning som holdes for omsetning

	Kostpris	Urealisert verdi	Virkelig verdi
Sum obligasjoner og sertifikater norske:	935 824 483	5 005 559	940 830 043
Sum påløpt rente norske		5 106 462	5 106 462
Sum obligasjonsfond utenlandske	931 862 076	59 392 136	991 254 211
Sum påløpt rente utenlandske		34 160	34 160
	1 867 686 559	69 538 317	1 937 224 876
Andel Selskapsportefølje	142 507 169	5 305 874	147 813 043
Andel Kollektivportefølje	1 725 179 389	64 232 444	1 789 411 833
Sum obligasjoner:	1 867 686 559	69 538 317	1 937 224 876

Det er i hovedsak børsnoterte papirer i porteføljen. Risikoprofilen er forsøkt redusert ved å få til en veldiversifisert portefølje slik at man kun er utsatt for markedsrisiko.

Den norske obligasjonsporteføljen forvaltet av DnB Asset Management har en rentedurasjon på 1,62 % for norske obligasjoner. Avkastning i 2017 er 2,88% for norske obligasjoner.

Storebrand kapitalforvaltning sin del av porteføljen har en rentedurasjon på 1,64 %. Avkastning i 2017 er 2,69 %.

Investeringen i utenlandske obligasjoner er gjort i følgende fond:

- > Mercer short Duration Global fund 1 - Quoniam
- > Mercer short Duration Global fund 2 - Pimco
- > Alfred Berg Nordic Investment Grade

Note 10 Virkelig verdi hierarki finansielle eiendeler

Verdier i NOK	Balanseført verdi per 31.12.2017	Nivå 1		Nivå 2		Nivå 3	
		Børsnoterte priser		Observerbar input	Ikke-observerbar input		
Fin. eiend. til virkelig verdi over resultatet							
Obligasjoner	1 937 224 876	194 444 951		1 742 779 925			
Aksjer og andeler	1 516 793 693	773 364 193		743 429 500			
Derivater	2 384 155			2 384 155			
Andre finansielle eiendeler, utlån og fordringer	245 611 359			245 611 359			
<i>Finansielle eiendeler tilgjengelig for salg</i>							
Aksjer og andeler	289 399 950						289 399 950
Totalt	3 991 414 034	967 809 144		2 734 204 939			289 399 950
Selskapsportefølje	304 550 628						
Kollektivportefølje	3 686 863 405						
	3 991 414 034						

Finansielle instrumenter og eiendommer til virkelig verdi - Nivå 3

NOK mill.	Aksjer	Andeler	Sum
Balanse 1.1.17	31 277 000	235 776 126	267 053 126
Netto gevinster/tap	657 000	16 451 627	17 108 627
Tilgang	360 000	4 878 198	5 238 198
Avgang	-	-	-
Overf.fra/til ikke observerbare til/fra observerbare	-	-	-
Omregningsdifferanse utenlandsk valuta			-
Annet			-
Balanse 31.12.17	32 294 000	257 105 950	289 399 950

Note 11 Finansiell risiko

Finansiell risiko

SKP har valgt en forvaltningsstrategi med forholdsvis moderat risiko. Med risiko menes i denne sammenheng sannsynligheten for svingninger i våre aktivas verdi. For å sikre en høyest mulig avkastning i forhold til det valgte risikonivå, har pensjonskassen bygget opp en forvaltningsportefølje som består av obligasjoner, aksjer, eiendom, utlån mot pant i fast eiendom og bankinnskudd.

De ulike aktiva er i varierende grad utsatt for finansiell risiko. Kredittrisiko, renterisiko, valutarisiko og likviditetsrisiko er de fire hovedformene for finansiell risiko disse plasseringene er utsatt for. Pensjonskassens styre har løpende vurdering av disse risikoer og fastsetter retningslinjer for hvordan det skal håndteres.

Kredittrisiko

Med kredittrisiko menes at en utsteder av et verdipapir eller en lånekunde ikke er i stand til å oppfylle sine forpliktelser.

For å holde kredittrisikoen innenfor akseptable rammer, har styret forhåndsgodkjent forvalternes kredittvurderingssystem og rammer for maksimale engasjementer. SKP benytter i sin kapitalforvaltning derivater i begrenset grad og bruken er kun knyttet til obligasjonsporteføljen i sikringsøyemed, innenfor gitte rammer.

Renterisiko

Renterisiko er risiko for verdiendring av rentebærende instrumenter, som obligasjoner og pengemarkedsplasseringer, som følge av endringer i det generelle rentemarkedet.

Pensjonskassens forvaltere anvender renterelaterte derivater, som for eksempel renteswapper, for å styre markedsrisikoen knyttet til obligasjonsporteføljen. Bruk av derivater skal ikke øke den totale eksponeringen i de underliggende aktiva og derivater brukt på denne måten risikobegrenses av det durasjonsmålet som er avtafestet for hele renteporteføljen.

Valutarisiko

Valutarisiko er verdiendringer som følge av svingninger i valutakursene. SKP har i hovedsak valutasikret sine utenlandsplasseringer.

Likviditetsrisiko

SKP skal til enhver tid holde likviditetsreserve som tilsvarer to måneders pensjonsutbetaling. Pensjonskassen kan på kort tid omgjøre noe av sine investeringer til likvider i og med plasseringer i omløpsmidler som er realiserbare på kort sikt.

Stresstest er utarbeidet etter krav fra Finanstilsynet. Stresstest 1 er basert på pensjonskassens bokførte verdier pr 31.12.17 og viser følgende tapspotensial:

Samlet risiko pr .	31.12.2017	31.12.2016
Renterisiko	22,87	15,32
Aksjerisiko	621,73	485,16
Eiendomsrisiko	72,35	67,24
Valutarisiko	18,66	15,14
Kredittrisiko	114,66	94,81
Korrelasjonsgevinst -markedsrisiko	-78,09	-62,30
Forsikringsrisiko	140,83	120,99
Motpartrisiko	14,53	12,31
Operasjonell risiko	16,05	14,43
Korellasjon - Totalrisiko	-104,55	-88,95
Samlet risiko pr .	839,04	674,15

Følgende parametre er benyttet i stresstesten:

- > **Aksjer:** 41 % norske og globale aksjer, andre 51 %. Satser varierer med +/- 10%
- > **Rente:** Differensiert stress opp/ned for ulike deler av rentekurven. Passiva siden stresses også.
- > **Eiendom:** 25%
- > **Valutarisiko:** 25%
- > **Alternative investeringer:** 49%
- > **Spread og motparts risiko:** Avhenger av rente og durasjon. For spreadrisiko AA benyttes 1,1%.
- > **Forsikringsrisiko:** Økt reservekrav ved 15% redusert dødlighet og 10% økt uførhet.
- > **Diversifisering:** Diversifisering av risikofaktorer, det vil si at en antar at tapshendelser ikke inntreffer samtidig.

Bufferkapitalsituasjon og bufferkapitalutnyttelse pr. 31.12.17

Bufferkapitalsituasjon	MNOK 31.12.2017	MNOK 31.12.2016
Innskutt EK	161,00	151,00
Risikoutjevningfond	23,32	15,65
Annen EK	141,01	108,61
Delårsresultat		
Ansvarlig lån		
Tilleggsavsetninger	155,43	155,43
Kursreguleringsfond	505,81	305,27
Justering avsetninger ved overgang til markedsverdier	43,36	26,77
Merverdi på hold til forfall porteføljen	0,44	2,75
Risikoreduserende effekt i beste estimat for død og uførhet	20,98	20,05
Bufferkapital	1051,35	785,53
Samlet risiko	839,04	674,15
Dekning i MNOK	212,31	111,40
Dekningsgrad i %	125,3 %	116,5 %
Bufferkapitalutnyttelse	79,8 %	85,8 %
Solvensmargin	31.12.2017	31.12.2016
Selskapskapital	161 000	151 000
Annen opptjent egenkapital	141 009	108 610
Selskapsporteføljens andel kursreserve	-38 999	-20 370
Netto ansvarlig kapital	263 010	239 240
50 % av risikoutjevningfond	11 659	7 827
50 % av tilleggsavsetning	77 714	77 714
	89 373	85 541
Sum solvensmarginkapital	352 383	324 781
Minstekrav til solvensmargin	126 979	119 058
Dekningsgrad på solvensmarginkapitalen	277,5 %	259,2 %

Note 12 Lønnskostnad, ytelser og lån til ledende ansatte mv.

Lønnskostnader består av følgende poster:

	2017	2016
Lønninger	3 804 001	3 617 174
Arbeidsgiveravgift	634 596	655 314
Refundert sykepenger mv.	-567 700	-27 552
Div honorarer	51 375	36 490
Pensjonskostnader	311 704	672 287
Honorar styremedlemmer	670 247	498 398
Andre kostnader vedr. ansatte	76 582	112 018
Sum	4 980 806	5 564 129
Gjennomsnittlige antall ansatte	5	5

Ytelser til ledende ansatte	2017	2016
Daglig leder	976 466	945 197
Styret totalt:	670 247	498 398
<i>Herav:</i>		
Tor Ragnar Sollid Styrets Leder	130 596	106 408
Kai Tore Kvålo Nestleder	93 284	78 386
Jan Terje Olsen Styremedlem	83 956	72 210
Kristin Ingeberg Styremedlem	83 956	59 710
Vibeke Hein Bæra Styremedlem	83 956	59 710
Bente Østby Styremedlem	83 956	59 710
Rannveig Sandøy (til 1.4.16) Styremedlem	-	12 500
Per Eidet (til 1.4.16) Styremedlem	-	12 500
Ingjerd Beate Martinsen Varamedlem	1 405	1 389
Emilie Clarice Schäffer Varamedlem	-	2 778
Anders Aasen Varamedlem	2 810	2 778
Per Bjørn Sandøy Varamedlem	2 810	1 389
Hilde Ekeberg Fliid Varamedlem	2 810	
Erik Kvam Varamedlem	1 405	1 389
Einfrid Halvorsen Observatør	37 312	27 541
Dag Sagafos (inkl. etterbetaling fra 2016) Observatør	62 000	

Det er ikke ytt lån til til ledende ansatte pr. 31.12.2017.

Revisjonshonorar er kostnadsført som følger: Pliktmessig revisjonshonorar kr.212 000,-, samt annen revisjonsrelatert bistand kr. 40 000-. Tallene inkluderer merverdiavgift.

Spesifikasjon administrasjon og forvaltningskostnader:	2017	2016
Handelsomkostninger og porteføljeforvaltning	2 667 647	1 837 035
Personalkostnader inkl styrehonorar	4 980 806	5 564 129
Kostnader lokale	622 660	597 802
Lisenser og programvare	874 123	877 953
Andre kontorkostnader	178 058	144 072
Honorarer	2 636 206	2 239 908
Tilsynsavgift og kontingenter	246 547	238 616
Andre kostnader	330 985	293 551
	12 537 032	11 793 066
Andel Selskapsportefølje	1 106 978	812 748
Andel Kollektivportefølje	11 430 054	10 980 318
	12 537 032	11 793 066

Note 13 Andre aktiverte driftsmidler

	Lisens og programvare	Arkiv	Inventar	Inv. i lokaler	Totalt
Anskaffelseskost 1.1.2017	70 000	229 177	109 756	120 155	529 088
Tilgang i året	18 625	-	-	-	-
Anskaffelseskost 31.12.2017	88 625	229 177	109 756	120 155	547 713
Akkumulert avskrivning 31.12.2017	-	229 177	109 756	120 155	459 087
Balanseført verdi 31.12.2017	88 625	-	-	-	88 625
Årets avskrivninger	-	-	-	-	-

Note 14 Investerings eiendommer

Pensjonskassen eier 43,8 % av Schweigaardsgate 11 i Skien kommune gjennom et sameie med AS Kontorbygg. Følgende tall er regnskapsført vedrørende investeringen:

	31.12.2017	31.12.2016
Anskaffelseskost 01.01.	25 219 990	25 219 990
Akkumulerte avskrivninger 01.01.	-	-
Netto endringer i virkelig verdi 01.01.	-472 990	-1 348 990
Tilgang og avgang i året	-	-
Netto endringer i virkelig verdi i år	657 000	876 000
Utgående balanse 31.12.	25 404 000	24 747 000
Andel Selskapsportefølje	1 938 362	1 824 586
Andel Kollektivportefølje	23 465 638	22 922 414
Sum	25 404 000	24 747 000

Investerings eiendommen består av eiendom (tomt og bygninger) som benyttes for å opptjene leieinntekter og for verdistigning på kapital. Investerings eiendommen regnskapsføres til virkelig verdi.

Investerings eiendom er vurdert til virkelig verdi basert på en årlig verdsettelse av markedsverdi foretatt av Q4 Næringsmegling AS. Eienoms megler som har verdsatt har lang erfaring i å verdsette denne typen investerings eiendommer og har utstrakt erfaring med området der eiendommen er lokalisert.

Det foreligger ingen restriksjoner på når investerings eiendommen kan realiseres, eller hvordan inntekter og kontantstrømmen til avhending kan benyttes.

Det foreligger ingen vesentlige kontraktsforpliktelser til å kjøpe, konstruere eller utvikle investerings eiendommer.

	2017	2016
Årets leieinntekter ved utleie av eiendom	2 238 998	2 193 051
Direkte kostnader knyttet til investeringseiendom	807 935	623 230
Netto resultat	1 431 063	1 569 821
Andel Selskapsportefølje	126 358	102 646
Andel Kollektivportefølje	1 304 705	1 467 174
Sum	1 431 063	1 569 820

Fastsettelse av byggets verdi baserer seg på antatt markedsverdi. Det er foretatt verdivurdering av Q4 Næringsmegling AS v/Ola Larsen i november 2017 og i verdifastsettelsen er det hensyntatt leieinntekter og leiekontraktens lengde. Antatt markedsverdi på eiendommen er vurdert til å være NOK 58 mill.kr.

Note 15 Transaksjoner med nærstående

Alle transaksjoner med nærstående parter er gjort opp til markedsmessige vilkår. Alt mellomværende med nærstående gjøres opp fortløpende.

Resultatposter	2017	2016
<i>Resultatposter</i>		
Skien Kommune, kjøp av administrative tjenester	462 559	464 258
Kontorbygg AS, kjøp administrative tjenester	167 500	167 500
Kontorbygg AS, Leie av kontorlokaler	622 660	597 802
Kontorbygg AS, Renteinntekter	180 597	262 091
Balanseposter	2017	2016
Netto andre fordringer/gjeld på Kontorbygg AS	-68 937	69 820
Lån til Kontorbygg AS	6 627 274	8 784 436

Note 16 Urealiserte gevinster/tap og kursreguleringsfond

Finansielle omløpsmidler	Anskaffelses-kost	Virkelig verdi	Kursreserve ub pr. 31.12.2017	Kursreserve ib pr. 31.12.2016	Endring 2017
Aksjer og eiendomsfond - Tilgjengelig for salg	217 292 331	263 995 950	46 703 620	1 610 815	45 092 805
Aksjer,aksjefond og grunnfondsbevis	1 084 521 362	1 516 793 693	432 272 332	280 292 195	151 980 137
Obligasjoner/sertifikater	1 867 686 559	1 932 084 254	64 397 695	41 826 306	22 571 389
Derivater	-	1 438 281	1 438 281	1 910 819	(472 538)
	3 169 500 251	3 714 312 179	544 811 928	325 640 136	219 171 792
Kursreguleringsfond			505 812 739	305 270 464	200 542 275
Selskapsporteføljens andel av kursreserve			38 999 189	20 369 672	18 629 517

Note 17 Forsikringsmessig dekning

Grunnlagsrente er 3% for opptjening før 31.12.2011 og 2,5% for opptjening fra 1. januar 2012.

Grunnlagsrente for ny opptjening etter 1.1.2015 er redusert fra 2,5% til 2,0%.

Gjennomsnittlig grunnlagsrente pr 31.12.2017 er 2,46%.

Beskrivelse	Antall 2017	Antall 2016	Reserve 31.12.2017	Reserve 31.12.2016
Aktive	4 049	3 968	1 185 577 661	1 124 803 643
Fratrådt med rettighet	1 525	1 425	244 590 367	240 010 678
Fratrådt uten rettighet	5 940	5 655	24 018 824	21 999 684
Sum aktive og oppsatte	11 514	11 048	1 454 186 852	1 386 814 005
Alderspensjonister	1 379	1 266	714 021 405	668 902 797
AFP og tidligpensjonister	157	148	117 012 270	102 861 720
Ektefellepensjonister	221	205	96 060 589	84 632 571
Barnepensjonister	17	16	1 850 348	1 643 109
Uførepensjonister	739	720	504 961 351	493 543 018
Sum pensjonister	2 513	2 355	1 433 905 963	1 351 583 215
Totalt	14 027	13 403	2 888 092 815	2 738 397 220
Administrasjonsreserve			64 147 071	60 822 201
IBNR-avsetning			46 738 372	39 000 000
Sum Premiereserve			2 998 978 258	2 838 219 421
Samlet pensjonsgrunnlag for aktive medlemmer			1 321 610 037	1 270 490 643
Gjennomsnittlig pensjonsgrunnlag for aktive medlemmer			326 000	320 000
Gjennomsnittlig pensjonsgrunnlag for 100% aktive medlemmer			458 000	448 000

Pensjonskassen har en katastrofeassuranskontrakt med Chaucer Underwriting AS.

Egenandelen er kr. 2.000.000,- + 5 % av erstatningen pr. hendelse.

Grensen for reassurandørens erstatningsansvar er kr. 20.000.000,- pr. hendelse.

Det forsikringstekniske beregningsgrunnlagets forutsetninger om dødelighet/levetid er tilpasset tariffen K2013 og uføretariff (KFSU2015). Finanstilsynets minstekrav til sikkerhetsmarginer i forhold til denne.

Pensjonskassens beregningsgrunnlag er i samsvar med forsikringslovgivningens generelle krav og vurderes som tilstrekkelig ut fra risikoerfaringene i kommunal sektor totalt sett.

Note 18 Opplysninger om virkning av endring i forutsetninger

Virkningen av endringer i forutsetninger for forsikringsteknisk beregningsgrunnlag som er brukt ved måling av forsikringsforpliktelser som har vesentlig innvirkning på finansregnskapet er:

Ved en permanent 20 prosent økning av uførehyppighet vil effekten på premiereserven være en økning på 0,4 %, som utgjør 12 millioner kroner.

Ved en permanent 10 prosent reduksjon i dødelighet vil effekten på premiereserven være en økning på 2,17 %, som utgjør 65 millioner kroner.

Note 19 Egenkapital

	Innskutt kapital	Risiko- utjevningfond	Annen opptjent kapital	SUM
Sum egenkapital pr. 01.01.2016	141 000 000	8 329 881	90 005 491	239 335 372
Innskutt egenkapitalen	10 000 000			10 000 000
Effekt overgang til IAS 19 beregning			-	-
Disponert fra risikoutjevningfond		7 325 110		7 325 110
Resultat disponert til annen opptjent egenkapital			18 604 210	18 604 210
Sum egenkapital pr. 31.12.2016	151 000 000	15 654 991	108 609 701	275 264 693
Sum egenkapital pr. 01.01.2017	151 000 000	15 654 991	108 609 702	275 264 693
Innskutt egenkapital	10 000 000	0	-	10 000 000
Effekt overgang til IAS 19 beregning			-	-
Disponert til risikoutjevningfond	-	7 661 984	-	7 661 984
Resultat disponert til annen opptjent egenkapital	-	-	32 399 329	32 399 329
Sum egenkapital pr. 31.12.2017	161 000 000	23 316 975	141 009 031	325 326 006

Note 20 Premiefondet

	2017	2016	2015	2014
Premiefond pr. 1.1.	31 054 049	37 781 928	68 218 381	54 946 785
Tilført rente	569 414	712 676	1 364 368	1 373 670
Premiefond brukt til betaling av premie	-15 500 000	-21 600 000	-52 700 000	-43 300 000
Tilbakeføring for mye oppreservert 2013		-	-	16 062 535
Avregning for mye innkrevet reg premie	8 267 600	87 100	-	10 205 913
Avregning for mye innkrevet ikke forsikringsbare ytelser	5 118 844	4 907 905	4 334 102	
Overført premiefond andre pensjonskasser		-835 559		
Renteresultatet tilført premiefondet	20 613 255		15 000 000	25 351 912
Risikoresultat tilført premiefondet	6 270 575	10 000 000	1 565 077	3 577 566
Sum premiefond	56 393 737	31 054 049	37 781 928	68 218 381
Årets premie	213 016 268	227 539 448	196 431 184	243 329 629
Premiefondet i % av årlig premie	26,47 %	13,65 %	19,23 %	28,04 %

Note 21 Realiserte gevinster og tap

Postene utgjør realiserte kursgevinster og tap vedrørende salg av aksjer, obligasjoner og derivater.

Note 22 Kapitalavkastning

	2017	2016	2015	2014	2013
Bokført kapitalavkastning kollektivporteføljen	2,98 %	3,64 %	4,13 %	4,20 %	4,11 %
Verdijustert kapitalavkastning Kollektivporteføljen	8,62 %	5,64 %	3,14 %	6,31 %	8,4 %
Bokført kapitalavkastning selskapsporteføljen	2,98 %	3,64 %	4,13 %	4,20 %	4,11 %
Verdijustert kapitalavkastning selskapsporteføljen	8,62 %	5,64 %	3,14 %	6,31 %	8,4 %

Note 23 Pântelån og andre utlån

	2017	2016	2015	2014
Lån til medlemmer	4 874 364	5 891 973	7 608 408	12 535 034
Andre utlån	6 627 274	8 784 436	10 079 512	15 036 904
Påløpte renteinntekter	26 702	35 699	57 818	92 814
Totalt	11 528 339	14 714 124	17 745 738	27 664 752
Spesifiserte tapsavsetninger				
Uspesifiserte tapsavsetninger				
Andel Selskapsportefølje	879 629	1 084 718	1 338 602	1 641 265
Andel Kollektivportefølje	10 648 710	13 627 390	16 407 136	26 023 487
Sum utlån:	11 528 339	14 712 108	17 745 738	27 664 752

Note 24 Annen kortsiktig gjeld

Andre forpliktelser gjelder for en stor del skyldig skattetrekk, arbeidsgiveravgift og feriepenges samt avregning premieinntekter.

Note 25 Andre fordringer

Fordringer gjelder i hovedsak premiefordringer, med oppgjør over årsskiftet.

Note 26 Resultatanalyse/resultatfordeling

	2017	2016	2015	2014
Renteresultat	222 517 514	107 373 857	19 392 612	100 090 955
Til/fra kursreguleringsfond	200 542 275	72 241 157	19 879 847	-64 739 083
Realisert renteresultat/ avkastningsresultat	21 975 239	35 132 700	39 272 459	35 351 872
Risikoresultat	12 570 575	17 503 869	2 565 077	3 577 566
Administrasjonsresultat	2 137 217	2 042 795	4 571 670	1 368 588
Resultat til fordeling	36 683 031	54 679 364	46 409 206	40 298 026
Til tilleggsavsetninger	-	35 132 700	24 272 459	10 000 000
Oppreservering (K2013)				
Til/fra risikoutjevningfond	7 661 984	7 325 110	1 000 000	
Til premiefond	26 883 830	10 000 000	16 565 077	32 507 044
Til egenkapital (administrasjonsresultat)	2 317 217	2 221 554	4 571 670	1 368 588
Sum disponert	36 863 031	54 679 364	46 409 206	43 875 592
Spesifikasjon av administrasjonsresultat	2017	2016	2015	2014
Beregningmessige omkostninger	13 567 271	13 023 113	13 973 232	10 600 132
Årets faktiske omkostninger	11 430 054	10 980 318	9 401 562	9 231 544
Administrasjonsresultat	2 137 217	2 042 795	4 571 670	1 368 588
Totalresultat overført egenkapital	2017	2016	2015	2014
Administrasjonsresultat	2 137 217	2 042 795	4 571 670	1 368 588
Rentegarantipremie	2 799 220	2 638 600	2 491 418	2 284 289
Resultat ikke teknisk regnskap	27 556 001	11 601 081	6 015 243	9 380 716
Skattekostnad	-93 108	2 321 735	102 605	-1 221 023
Til/Fra risikoutjevningfond	7 661 984	7 325 110	1 000 000	
Totalresultat post 20	40 061 314	25 929 321	14 180 936	11 813 038

Note 27 Skattekostnad og midlertidige forskjeller mellom regnskapsmessige og skattemessige verdier.

Midlertidige forskjeller og grunnlagene for utsatt skatt/ utsatt skattefordel:

Midlertidige forskjeller knyttet til:	01.01.2017	31.12.2017	Endring
Anlegg og utstyr	-42 282	-33 826	-8 456
Fordringer	-	-	-
Pensjon over/under finansiering egen ordning	-1 648 728	-1 453 417	-195 311
Skattem. fremførbart underskudd	-367 828 934	-563 356 751	195 527 817
Netto forskjeller	-369 519 944	-564 843 994	195 324 050
Skattereduserende forskjeller som ikke kan utlignes	369 519 944	564 843 994	-195 324 050
Sum midlertidige forskjeller	-	-	-
Utsatt skattefordel 31.12.	-	-	-

Utsatt skattefordel er ikke oppført i balansen.

	2017
Betalbar skattekostnad av skattepliktig inntekt	-
Betalbar skattekostnad av skattepliktig formue	-
Endring i utsatt skatt	-
- For mye avsatt skatt tidligere år	93 108
Skattekostnad	93 108

	31.12.2017
Beregnet betalbar skattegjeld av skattepliktig inntekt og formue	-
+ Rest å betale fra tidligere år	-
- Fratrukket allerede innbetalt forhåndsskatt	-
Betalbar skatt i balansen	-

Avstemming fra nominell til faktisk skattesats:	
Resultat før skattekostnad	40 061 313
<i>Forventet inntektsskatt etter nominell skattesats (25%)</i>	
Verdiendring på investeringer	-54 967 606
Skattefrie gevinster/tap fra aksjesalg	-140 667
Andel av permanente forskjeller fra deltakerlignet selskap	-1 827 373
Endring i verdireguleringsreserven - eiendom, anlegg og utstyr	
Andre permanente forskjeller	56 933 531
Midlertidig forskjell anlegg og utstyr	2 114
Skattekostnad	0
Effektiv skattesats	0,00 %

Ligningsmessig formue:	
Ligningsverdi av eiendeler	4 002 896 241
- skattemessig gjeld	-3 907 646 569
Ligningsmessig netto formue	95 249 672
0,15 % formuesskatt	142 875

Note 28 Pensjonsforpliktelse egne ansatte

Pensjonsansvaret dekkes av pensjonskassen. Ordningen er en ytelsesbasert pensjonsordning som tilfredstiller kravene til obligatorisk tjenstepensjon (otp). Selskapet har AFP-ordning. Ytelser til ansatte er beregnet etter etter IAS 19.

PENSJONSKOSTNADER INKL. AGA	2017	2016
Nåverdi av årets opptjening	515 975	473 787
Administrasjonskostnad	22 828	26 721
Netto pensjonskostnad inkl. adm.kost	538 803	500 508
Aga netto pensjonskostnad inkl. adm.kost	75 971	70 572
Resultatført planendring	0	0
Resultatført pensjonskostnad	614 774	571 080
NETTO FINANSKOSTNAD	2017	2016
Rentekostnad	256 875	239 629
Forventet avkastning	-212 961	-198 947
Forvaltningsomkostning	13 865	14 810
Netto rentekostnad	57 779	55 492
Arbeidsgiveravgift - Netto rentekostnad	8 147	7 824
Netto rentekostnad inkl. aga	65 926	63 316
ESTIMATAVVIK PENSJONER VIA OCI	2017	2016
Aktuarielt tap (gevinst)	-187 102	167 466
Arbeidsgiveravgift	-26 381	23 612
Aktuarielt tap (gevinst) inkl. aga OCI	-213 483	191 078
Samlet pensjonskostnad inkl. alle 3 komponenter	467 217	825 474
PENSJONSFORPLIKTELSE (BESTE ESTIMAT)	31.12.2017	31.12.2016
Brutto påløpt pensjonsforpliktelse	10 633 613	9 475 221
Pensjonsmidler	9 359 803	8 030 236
Netto forpliktelse før aga	1 273 810	1 444 985
Arbeidsgiveravgift	179 607	203 743
Brutto påløpt forpliktelse inkl. aga	10 813 220	9 678 964
Netto forpliktelse inkl. aga	1 453 417	1 648 728
AVSTEMMING	2017	2016
Balanseført nto forpliktelse/(midler) UB i fjor	1 648 728	1 486 555
Resultatført pensjonskostnad inkl. evt planendring	614 774	571 080
Resultatført finanskostnad	65 926	63 316
Ført mot OCI inkl. aga	-213 483	191 078
Aga innbetalt premie/tilskudd	-81 872	-81 968
Innbetalt premie/tilskudd inkl. adm	-580 655	-581 334
Ført mot egenkapital	-	-
Ført mot egenkapital aga	-	-
Balanseført nto forpliktelse/(midler) UB i år	1 453 418	1 648 728

MEDLEMSSTATUS	01.01.2018	01.01.2017
Antall aktive	5	5
Antall oppsatte	1	1
Antall pensjoner	1	1
Gj.snittelig pensjonsgrunnlag, aktive	698 507	675 276
Gj.snittelig alder, aktive	53,56	52,56
Gj.snittelig tjenestetid, aktive	14,17	13,17
Forventet gjenstående tj.tid, aktive	8,92	9,24

FORUTSETNINGER	31.12.2017	31.12.2016
Diskonteringsrente	2,40 %	2,60 %
Lønnsvekst	2,50 %	2,50 %
G-regulering	2,25 %	2,25 %
Pensjonsregulering	1,48 %	1,48 %
Forventet avkastning	2,40 %	2,60 %
Agasats	14,10 %	14,10 %

KLP Forsikringservice AS

Skien kommunale pensjonskasse
Att: Trine Colseth Aaby
trine.aaby@skienpensjon.no

Oslo 9. mars 2018

Aktuarerklæring

Skien kommunale pensjonskasse - 2017

Under henvisning til det fremlagte regnskapet for 2017 bekreftes det at de forsikringstekniske avsetninger er foretatt i samsvar med gjeldende beregningsgrunnlag som spesifisert i forsikringsvirksomhetsloven § 3-9 Premiereserve knyttet til kontraktfastsatte forpliktelser.

For dødelighet og sivilstandsclementer er benyttet det forsikringstekniske beregningsgrunnlaget K2013 fastsatt av Finanstilsynet med utgangspunkt i en utredning fra Finans Norge. Dette beregningsgrunnlaget har en margin i startdødeligheten på 12 prosent.

For uførhet er det benyttet et eget grunnlag, KFSU2015, basert på uføreeferingene i årene 2011-2013 i pensjonskasser med KLP Forsikringservice som aktuar.

Pristariffene er meldt Finanstilsynet som angitt i forsikringsvirksomhetsloven § 3-7 Meldeplikt og tilsyn med pristariffer.

Med vennlig hilsen
For KLP Forsikringservice AS

Linda E. Johansen
Ansvarshavende aktuar KLP FS

KLP Forsikringservice AS
Et selskap i KLP-konsernet AS
Org nr: 967 696 676
Foretaksregisteret

KLP Forsikringservice AS
Dronning Eufemias gate 10
Pb. 400 Sentrum,
0103 Oslo

Kontaktinformasjon
arnfinn.osmundsvaag@klp.no
linda.ellsabeth.johansen@klp.no
erik.falk@klp.no

Uavhengig revisors beretning

Til styret i Skien Kommunale pensjonskasse

Uttalelse om revisjonen av årsregnskapet

Konklusjon

Vi har revidert Skien Kommunale pensjonskasses årsregnskap som består av balanse per 31. desember 2017, resultatregnskap og kontantstrømpstilling for regnskapsåret avsluttet per denne datoen og noter til årsregnskapet, herunder et sammendrag av viktige regnskapsprinsipper.

Etter vår mening er det medfølgende årsregnskapet avgitt i samsvar med lov og forskrifter og gir et rettviseende bilde av pensjonskassen finansielle stilling per 31. desember 2017, og av dets resultater og kontantstrømmer for regnskapsåret avsluttet per denne datoen i samsvar med regnskapslovens regler og god regnskapsskikk i Norge.

Grunnlag for konklusjonen

Vi har gjennomført revisjonen i samsvar med lov, forskrift og god revisjonsskikk i Norge, herunder de internasjonale revisjonsstandardene International Standards on Auditing (ISA-ene). Våre oppgaver og plikter i henhold til disse standardene er beskrevet i Revisors oppgaver og plikter ved revisjon av årsregnskapet. Vi er uavhengige av pensjonskassen slik det kreves i lov og forskrift, og har overholdt våre øvrige etiske forpliktelser i samsvar med disse kravene. Etter vår oppfatning er innhentet revisjonsbevis tilstrekkelig og hensiktsmessig som grunnlag for vår konklusjon.

Annen informasjon

Ledelsen er ansvarlig for annen informasjon. Annen informasjon består av årsberetningen.

Vår uttalelse om revisjonen av årsregnskapet dekker ikke annen informasjon, og vi attesterer ikke den andre informasjonen.

I forbindelse med revisjonen av årsregnskapet er det vår oppgave å lese annen informasjon med det formål å vurdere hvorvidt det foreligger vesentlig inkonsistens mellom annen informasjon og årsregnskapet, kunnskap vi har opparbeidet oss under revisjonen, eller hvorvidt den tilsynelatende inneholder vesentlig feilinformasjon.

Dersom vi konkluderer med at den andre informasjonen inneholder vesentlig feilinformasjon er vi pålagt å rapportere det. Vi har ingenting å rapportere i så henseende.

Styrets og daglig leders ansvar for årsregnskapet

Styret og daglig leder (ledelsen) er ansvarlig for å utarbeide årsregnskapet i samsvar med lov og forskrifter, herunder for at det gir et rettviseende bilde i samsvar med regnskapslovens regler og god regnskapsskikk i Norge. Ledelsen er også ansvarlig for slik internkontroll som den finner nødvendig for å kunne utarbeide et årsregnskap som ikke inneholder vesentlig feilinformasjon, verken som følge av mistligheter eller utilsiktede feil.

Ved utarbeidelsen av årsregnskapet må ledelsen ta standpunkt til pensjonskassens evne til fortsatt drift og opplyse om forhold av betydning for fortsatt drift. Forutsetningen om fortsatt drift skal legges til grunn for årsregnskapet så lenge det ikke er sannsynlig at virksomheten vil bli avvirket.

Revisors oppgaver og plikter ved revisjonen av årsregnskapet

Vårt mål med revisjonen er å oppnå betryggende sikkerhet for at årsregnskapet som helhet ikke inneholder vesentlig feilinformasjon, verken som følge av misligheter eller utilsiktede feil, og å avgi en revisjonsberetning som inneholder vår konklusjon. Betryggende sikkerhet er en høy grad av sikkerhet, men ingen garanti for at en revisjon utført i samsvar med lov, forskrift og god revisjonsskikk i Norge, herunder ISA-ene, alltid vil avdekke vesentlig feilinformasjon som eksisterer. Feilinformasjon kan oppstå som følge av misligheter eller utilsiktede feil. Feilinformasjon blir vurdert som vesentlig dersom den enkeltvis eller samlet med rimelighet kan forventes å påvirke økonomiske beslutninger som brukerne foretar basert på årsregnskapet.

Som del av en revisjon i samsvar med lov, forskrift og god revisjonsskikk i Norge, herunder ISA-ene, utøver vi profesjonelt skjønn og utviser profesjonell skepsis gjennom hele revisjonen. I tillegg:

- identifiserer og anslår vi risikoen for vesentlig feilinformasjon i regnskapet, enten det skyldes misligheter eller utilsiktede feil. Vi utformer og gjennomfører revisjonshandlinger for å håndtere slike risikoer, og innhenter revisjonsbevis som er tilstrekkelig og hensiktsmessig som grunnlag for vår konklusjon. Risikoen for at vesentlig feilinformasjon som følge av misligheter ikke blir avdekket, er høyere enn for feilinformasjon som skyldes utilsiktede feil, siden misligheter kan innebære samarbeid, forfalskning, bevisste utelatelser, uriktige fremstillinger eller overstyring av intern kontroll.
- opparbeider vi oss en forståelse av den interne kontroll som er relevant for revisjonen, for å utforme revisjonshandlinger som er hensiktsmessige etter omstendighetene, men ikke for å gi uttrykk for en mening om effektiviteten av pensjonskassens interne kontroll.
- evaluerer vi om de anvendte regnskapsprinsippene er hensiktsmessige og om regnskapsestimatene og tilhørende noteopplysninger utarbeidet av ledelsen er rimelige.
- konkluderer vi på hensiktsmessigheten av ledelsens bruk av fortsatt drift-forutsetningen ved avleggelsen av regnskapet, basert på innhentede revisjonsbevis, og hvorvidt det foreligger vesentlig usikkerhet knyttet til hendelser eller forhold som kan skape tvil av betydning om pensjonskassens evne til fortsatt drift. Dersom vi konkluderer med at det eksisterer vesentlig usikkerhet, kreves det at vi i revisjonsberetningen henleder oppmerksomheten på tilleggsopplysningene i regnskapet, eller, dersom slike tilleggsopplysninger ikke er tilstrekkelige, at vi modifierer vår konklusjon om årsregnskapet og årsberetningen. Våre konklusjoner er basert på revisjonsbevis innhentet inntil datoen for revisjonsberetningen.

Etterfølgende hendelser eller forhold kan imidlertid medføre at pensjonskassen ikke fortsetter driften.

- evaluerer vi den samlede presentasjonen, strukturen og innholdet, inkludert tilleggsopplysningene, og hvorvidt årsregnskapet representerer de underliggende transaksjonene og hendelsene på en måte som gir et rettviseende bilde.

Vi kommuniserer med styret blant annet om det planlagte omfanget av revisjonen og til hvilken tid revisjonsarbeidet skal utføres. Vi utveksler også informasjon om forhold av betydning som vi har avdekket i løpet av revisjonen, herunder om eventuelle svakheter av betydning i den interne kontrollen.

Uttalelse om øvrige lovmessige krav

Konklusjon om årsberetningen

Basert på vår revisjon av årsregnskapet som beskrevet ovenfor, mener vi at opplysningene i årsberetningen om årsregnskapet, forutsetningen om fortsatt drift og forslaget til anvendelse av overskuddet er konsistente med årsregnskapet og i samsvar med lov og forskrifter.

Konklusjon om registrering og dokumentasjon

Basert på vår revisjon av årsregnskapet som beskrevet ovenfor, og kontrollhandlinger vi har funnet nødvendig i henhold til internasjonal standard for attestasjonsoppdrag (ISAE) 3000 «Attestasjonsoppdrag som ikke er revisjon eller forenklet revisorkontroll av historisk finansiell informasjon», mener vi at ledelsen har oppfylt sin plikt til å sørge for ordentlig og oversiktlig registrering og dokumentasjon av pensjonskassens regnskapsopplysninger i samsvar med lov og god bokførings praksis i Norge.

Skien, 16. mars 2018

BDO AS

Espen Åsulfen
statsautorisert revisor

Nærhet og tilgjengelighet